

ADVENDIAJA II PÜHAPÄEV AD 2020

Lk 17:20–24 (Js 44:6–8; Jk 5:7–11)

20 Aga kui variserid Jeesuselt küsisid, millal tuleb Jumala riik, siis vastas Ta neile: «Jumala riik ei tule ettearvatavalt

21 ega öelda: «Ennäe, siin!» või «Seal!», sest ennäe, Jumala riik on teie seas!»

22 Aga oma jüngritele ütles Ta: «Päevad tulevad, mil te ihaldate näha üht Inimese Poja päevist, ja ei saa näha.

23 Siis öeldakse teile: «Ennäe, siin!» või «Ennäe, seal!» Ärge minge välja ja ärge jookske selle järele,

24 sest otsekui välk, mis taeva all välgatades sähvib ühest kohast teise, nõnda on Inimese Poeg oma päeval.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiokia paganlike vanemate lapsena¹. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatja Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelega pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

¹ Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldada apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastöölisteks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusena, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliaulist Teofilost²», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliauline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväärset.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt mees pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes³ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

Keelelisi märkuseid

Variserid – ὑπὸ τῶν Φαρισαίων – «variseride poolt». Sõna Φαρισαῖος tuleneb heebrea verbist שָׁרַף – «eraldama», «eristama».

Küsisid – Ἐπερωτηθεῖς – sõna ἐπερωτάω tähistab kelleltki millegi (näiteks vastuse või selgituse) nõudmist, tungivalt pealekäivat, nõudlikku küsimist.

Millal tuleb – πότε ἔρχεται – võiks tõlkida ka «kui kaua läheb [Jumala riigi] tulemisega».

Jumala riik – ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ – «Jumala kuningriik». Sõna βασιλεία tähistab nii kuningriiki kui ka kuninglikku võimu, meelevalda, valitsemisõigust. Sõna θεός – «Jumal» – etümoloogia ei ole selge, kuid see võib sarnaneda heebrea sõna לַא omale ning tähistada tugevust ja võimsust (või võimu, meelevalda).

² Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

³ Vt nt Lk 3:1j.

Vastas Ta neile – ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν – «vastas Ta neile ja ütles».⁴

Ettearvatavalt – μετὰ παρατηρήσεως – sõna παρατήρησις tuleneb verbist παρατηρέω – «pealt vaatama», «kõrvalt jälgima», «silmas pidama», «tähele panema» – ja tähendab «jälgimine», «vaatlus», «tähelepanek».⁵

On teie seas – ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν – võib tõlkida ka «teie sees» või «teie keskel».⁶

Jüngritele – πρὸς τοὺς μαθητάς – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μανθάνω – «õppima», «teadmisi omandama».

Näha...ei saa näha – ἰδεῖν καὶ οὐκ ὄψεσθε – originaalis kasutatakse siin nägemise kohta kahte erinevat sõna: εἶδω – «nägema», ülekantult ka «[ära] tundma», «mõistma» – ja ὀπτάνομαι – «[teadlikul] vaatama», «tähele panema».

Ärge minge välja – μὴ ἀπέλθητε – sõna ἀπέρχομαι tähendab «ära minema», «lahkuma», aga teatud kontekstis ka «[millegi/kellegi järele] minema».

Ja ärge jookske selle järele – μηδὲ διώξητε – sõna διώκω tähendab «ära jooksma», «põgenema», aga ka «[millegi/kellegi] järele jooksma», «[midagi] taotlema», «[midagi] saada tahtma».

Välk...välgatades – ἡ ἀστραπή ἢ ἀστράπτουσα – sõnad ἀστραπή – «välk» – ja ἀστράπτω – «välgatama» – tulenevad tõenäoliselt sõnast ἀστήρ – «[taeva-] täht». ⁷

Taeva all...ühest kohast teise – ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν – sõnasõnalt «taeva alt taeva alla». ⁸

Sähvib – λάμπει – sõna λάμπω tähendab «[valgusena] paistma», «valgustama», «särama».

⁴ See on rohkem kui lihtsalt keelekasutuse küsimus: sõna ἀποκρίνομαι – «vastama», «vastust andma» – tähendusvarjunditeks on nii teatav lõplikkus kui ka vastandumine. Selle sõna tüveks olev verb κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

⁵ 1686. aasta Wastne Testament: «wäljäspidditze Tähelpanemisega»; 1739. aasta Piibel: «ilmsi»; 1968. aasta piiblitõlge: «tähelepanu äratades».

⁶ Varasemates eestikeelsetes tõlgetes üsna järjekindlalt: «seespidi teie sees».

⁷ Erinevalt eesti keelest, kus sõnal «välk» on arvatavasti sama algupära nagu sõnal «väle».

⁸ Selle väljendi mõte tuleb hästi esile varasemates eestikeelsetes tõlgetes, nt 1739. aasta Piiblis: «mis ühhelt polelt taewa al walko lööb, teise pole taewa al paistab», 1968. aasta tõlkes: «mis sähvatab teisel pool taeva serval ja paistab teisele poole taeva servale». On üsna ebatõenäoline, et Jeesus peab siin silmas sihitut siia-sinna sähvimist, nagu võib välja lugeda viimasest eestikeelsest tõlkest.

Sisuline analüüs

Luuka evangeeliumi seitsmeteistkümnenenda peatüki teine pool (Lk 17:20–37) toob meieni Jeesuse sõnad «Inimese Poja päevast». Jeesuse sõnul tuleb see päev ootamatult, aga selgelt äratuntavalt, teeb selgeks vahe nende vahel, kes «võetakse vastu» ja kes «jäetakse maha» (vrd Lk 17:34–36), ja seab inimesed valiku ette, manitsedes pea kõigile tuntud piltidega Vana Testamendi algusest: «Just nõnda nagu sündis Noa päevil, nii on ka Inimese Poja päevil.» (Lk 17:26) ja «Tuletage meelde Loti naist!» (Lk 17:32)

Jeesuse sõnadele, mis on provotseeritud järjekordsest variseride-poolsest järelepärimisest (või aruandmise nõudmisest), eelneb lugu kümne pidalitõbise tervendamisest. On raske öelda, kas evangelist on näinud siin sisulist seost, aga vähemalt teatavat sorti kontrasti on võimatu mitte märgata: ainus kümnest puhtaks saanud pidalitõbisest, kes tuli Jeesust tänama, oli juutide poolt põlatud samaarlane – nüüd aga astuvad oma küsimuse (või nõudmisega) Jeesuse juurde need, kes ennast juutidegi hulgas teistest vagamaks ja puhtamaks pidasid. Ja Jeesus annab neile vastuse (mis neile tõenäoliselt sugugi meelepärane ei olnud, ja seda koguni mitte ainult ühel põhjusel)...

Uus Testament sedastab kas otsesõnu või kaude mitmel korral, et variserid – vastandina saduseridele (vt Mt 22:23; Mk 12:18; Lk 20:27) – uskusid ja tunnistasid surnute ülestõusmist (vt Ap 23:). See tähendab, et nende küsimus – nagu näeme ka Jeesuse vastuse puhul – on kahetasandiline: nad peavad silmas (või vähemalt võivad silmas pidada) nii praegust kui tulevast maailma-ajastut.

Sõna ἔρχομαι – «tulema» – ei ole variseride küsimuses mitte tuleviku, vaid oleviku vormis, seega võib nende küsimuses kajastuda mitte ainult uudishimu, vaid ka teatav ootusärevus või kannatamatus («Kui kaua selle Jumala riigi tulemisega veel läheb?»). Võib-olla aga panevad nad Jeesuse lihtsalt proovile, üritades Teda «Ta sõnadest lõksu püüda» (vrd Mt 22:15).⁹

Küllap variserid ei «varitsenud» mitte ainult Jeesust, iga Tema sõna ja tegu hoolikalt tähele ja (ilmselgelt mitte sõbralike kavatsustega) tallele pannes, vaid püüdsid piinliku täpsusega jälgida nii Jumala käske kui ka tulevikumärke. Jeesuse vastus neile on mõnevõrra vastuoluline: kõigepealt Ta ütleb, et Jumala kuningriik ei tule tähelepanu äratades või ilmselgelt nähtavana (vt vanemaid eestikeelseid tõlkeid), seejärel aga – tõsi, mitte enam variseride, vaid oma jüngrite poole pöördudes –, et Jumala riigi tulemine ei saa jääda kellegi eest varjatuks, vaid see on nagu välk, mis ühes taevaservas sähvatades teeb valgeks kogu taevaaluse.

⁹ Sellele võib viidata Jeesuse järgnev sõnakasutus: sõna παρατήρησις, mis on viimases eestikeelses piiblitõlkes antud edasi sõnaga «ettearvatav», tuleneb verbist παρατηρέω, mida kasutatakse nt Lk 6:7 (ja Lk 14:1), kus see on tõlgitud sõnaga «varitsema»: «Aga kirjatundjad ja variserid varitsesid Teda...»

Küllap siin tuleb arvestada sellesama kahetasapinnalisusega, mida kandis endas juba variseride küsimus: Jumala kuningriik – Tema meelevald ja valitsus – on juba kohal, kõigi silma all, «teie keskel».¹⁰ Selle «kuningriigi» tulemiseks ja ilmsikssaamiseks on Jeesus ise. Jeesus ütleb siin sama, mida mõni aeg varem: «Aga kui mina Jumala sõrmega ajan kurje vaime välja, siis on Jumala riik jõudnud teie juurde.» (Lk 11:20) Ilmselt, olles juba ette kuulutanud ka oma kannatamist, surma ja ülestõusmist (Lk 9:22) viitab Jeesus siin «Inimese Poja päevast» ja Jumala riigi «seespidi», s.t ainult neile, kes Temasse usuvad, avalikuks saamisest kõneldes ka neile sündmustele.¹¹

«Välguna sähvatamine», mis mitte kellegi eest varjule ei jää, on aga Inimese Poja tagasitulek viimsel päeval: siis ei ole vaja kellelegi enam midagi ütelda; siis saab kõik selgeks, nagu noil päevil, mil Noa oma perega läks laeva, teised aga hukkusid veeuputuses; nagu Loti päevil, mil taevast sadas tuld ja väävlit ja hävitas kõik patused; siis võetakse ühed üles taevasse, teised aga hukuvad koos jumalatu maailmaga.

Nende kahe sündmuse vahele mahub aga veel midagi – ja just sellele juhib Jeesus tähelepanu kui [hetkel] kõige olulisemale: «Ärge minge välja ja ärge jookske selle järele», mida teile [nüüd või tulevikus] Jumala riigi või Inimese Poja päeva pähe pakutakse (vrd Lk 17:23). Kiusatus seda teha on suur, kuna «päevad tulevad, mil te ihaldate näha üht Inimese Poja päevist, ja ei saa näha» (Lk 17:22).

Võib-olla peab Jeesus siin silmas sedasama, mida Ta ütles kord varem, kui Tema käest küsiti, miks Tema jüngrid Ristija Johannese või variseride jüngrite kombel ei paastu: «Päevad tulevad, mil peigmees võetakse neilt ära, küll nad siis paastuvad neil päevil.» (Lk 5:35) Need sõnad viitavad nii neile paarile – aga asjaosalistele ilmselt igaviku-pikkusena tundunud – päevale, mis jäid Jeesuse ristisurma ja ülestõusmise vahele. Aga kindlasti ka Jeesuse taevaminemisele järgnenud ajale, milles elame praegu. Seda julgustavam on kinnitus, et too päev – Inimese Poja päev – tuleb kindlasti ja viisil, mis ei jää kellelegi märkamatuks. Peaasi, et need, kes seda ootavad ja ihaldavad, tõepoolest valmis oleksid.

Jutluseks

Advendiaja teise pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Sinu Kuningas tuleb kirkuses». Kirikukäsiraamat rõhutab ühelt poolt Jumala töotustel rajanevat lootust ja rõõmu, teisalt aga Jumala rahva kohustust oodata Kristuse taastulekut kannatlikult võideldes.

¹⁰ Ning see on «ise tulnud», mitte kellegi poolt vagaduse või moraalinormide järgimisega «esile kutsutud»; selle taga ei ole mitte inimeste tublidus, vaid Jumala tahe.

¹¹ Õigupoolest näitab kohe järgmine salm, et see seos on vaieldamatu: «Kuid enne peab Ta palju kannatama ja see sugupõlv tunnistab Ta kõlbmatuks.» (Lk 17:25)

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Js 44:6–8) on advendiaja teisel pühapäeval Issanda kinnitus, et Tema on ainus tõeline Jumal, esimene ja viimne, ning julgustus mitte karta, kuna Tema rahvas võib toetuda Talle kui kindlale kaljule.

Epistlik (Jk 5:7–10) on apostel Jaakobuse manitsus elada ustavalt, oodates kannatlikult ja pika meelega Issanda tulemist ning olles valmis selle nimel isegi kannatama, teades, et «Issanda tulemine on lähedal» ning Ta on «halastav ja armuline».

Koos Evangeeliumiga on pühapäeva rõhuasetuseks niisiis aeg, mis jääb Kristuse esimese ja teise tulemise vahele – s.t praegune aeg, kiriku aeg. Kui nüüd Jumala riigi ja Inimese Poja kohalolek seostada vaid Jeesuse nähtava ilmumisega, olgu kahe tuhande aasta eest või meie eest varjul olevas tulevikus, oleks praegune aeg kui mitte päris lootusetu, siis sellegipoolest üsna troostitu. Ent kuigi üleskutse kannatlikult võidelda ja pikameelselt Issanda tulemist oodata näib seda kinnitavat, ei ole asjad sugugi päris nii: Jumala riik on ka praegu «meie keskel» ja teatavas mõttes isegi «seespidi meie sees».

Jeesus on töotanud, et «kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel» (Mt 18:20), ning Ta on usaldanud kiriku kätte oma armuvahendid, mille kaudu «antakse Püha Vaim, kes toob esile usku, kus ja millal Jumal tahab, neis, kes kuulevad evangeeliumi, nimelt et Jumal mõistab mitte meie oma teenete järgi, vaid Kristuse pärast õigeks need, kes usuvad end olevat armusse vastu võetud Kristuse pärast» (Augsburgi usutunnistus V).

Niisiis on Jumala riik – mitte ehk kõigile väliselt äratuntavana või ilmselgena ega ka mitte lõplikult teostununa – siinsamas, meie keskel. Iga päev Kristuse taevassemineku ja taastuleku vahel on vähemalt teatavas mõttes «Inimese Poja päev». Muuhulgas ülesandega meile tolle viimse, välguna sähvatava päeva kindlat tulemist järelejätmatult meelde tuletada ja meid selleks valmistada, ning manitsusena elada juba praegu – just praegu! – nii, et meil ei oleks vaja mitte midagi karta.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesuses tuli Jumala kuningriik siia maailma. Jumala riik tähendab eelkõige Jumala tahte täiuslikku täitumist – seega võib öelda, et Jeesus ise ongi kehastunud Jumala kuningriik. Aga Jumala riigi ilmsikksaamisel Jeesuse isikus on teinegi tahk: selles saab avalikuks ja teostub Jumala tahe ka meie suhtes: Jumala päästetahe.
2. Igatsuses Jumala riigi järele ei ole midagi uut ega eriskummalist. Teatavas mõttes võib kõiki inimlikke religioone, aga ka muid püüdlusi, pidada vähemalt teataval määral selle igatsuse väljenduseks. Isegi mittereligioossed inimesed tunnevad tihti peale, et «midagi oleks nagu puudu», ja katsuvad seda puuduvat leida või asendada millegagi, mis on neile jõukohane ja kättesaadav, olgu eneseteostuse,

«müstika», tarkuse taotlemise, teatavale moraalsele kõrgusele tõusmise või hoopistükkis maiste naudingutega – seda loetelu võiks pikalt jätkata. Paraku ei leia inimene oma jõust ega tarkusest isegi parimal juhul seda, mida ta tõeliselt ihaldab ja vajab, kuna «rahutu on meie süda, kuni ta ei puhka Sinus[, Jumal]» (Augustinus, Pihtimused I, 1).

3. Kristuses on Jumal ise meie keskele tulnud, oma telgi üles löönud¹², oma kuningriigi, s.t iseennast, meile avanud, et meil oleks Temas elu nüüd ja igavesti. Et meie võiksime olla nagu need, kes Noa või Loti päevil pääsesid, mitte ei hukkunud. Et võiksime olla need, kes võetakse vastu, mitte ei jäeta maha. Jumala Poja inimesekssaamisel teostus – ja Tema kiriku ning selle kätte usaldatud armuvahendite kaudu teostub jätkuvalt – see, mida püha Augustinus väljendab palvesõnadega: «Kitsas on mu hinge koda, avarda teda, et ta muutuks Sinu eluasemeks. Ta on varemeis, sea ta korda. Temas on, mis Su pilku haavab; tunnistan seda ja tean. Kuid kes puhastaks ta? Või kellele teisele peale Sinu peaksin hüüdma: Minu salajastest pattudest puhasta mind, Issand!» (Augustinus, Pihtimused I, 5) Jumala Sõna on lihaks saades meid oma eluasemeks võtnud – Jumala riik on «meie seas» ja «seespidi meie sees». Aga mis veelgi olulisem: Jumal ise tahab olla meie eluasemeks igavesti.

¹² Vrd Jh 1:14: καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν – «...ja elas (σκηνώω – «telkima») meie keskel.»